

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/71-2-45>**Анастасія КУЗЬМЕНКО,**

orcid.org/0000-0003-1189-1438

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри мовної підготовки та гуманітарних наук

Дніпровського державного медичного університету

(Дніпро, Україна) anastasiakuzmenko90@gmail.com

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У НАУКОВИХ РОЗВІДКАХ ДИСЕРТАНТІВ: ДОСВІД КРАЇН ПРИБАЛТИКИ

У статті розкрито особливості дотримання культури академічної доброчесності у країнах Прибалтики, а саме Латвії, Литви та Естонії. Особливе зацікавлення викликали саме ці держави через їх вдалу інтеграцію в освітньо-науковий простір Європейського союзу, та подолання освітніх штампів Радянського союзу. Метою цієї розвідки є простежити шляхи посилення реалізації культури академічної доброчесності серед майбутніх докторів філософії країн Прибалтики. З'ясовано, що у цих країнах розвинена наукова діяльність та використовується базис формування академічної доброчесності за досвідом Європи. Прояви порушення культури академічної доброчесності вважаються неприпустимими та розцінюються такими, що шкодять безпеці держави. Серед видів порушень найвагомішим виділяють корупцію, а найпоширенішим – плагіат. Для посилення протидії проявам академічної нечесності ЗВО прийняло низку радикальних дій: зміна внутрішніх правил та етичних кодексів, щоб посилити відповідальність персоналу та студентів за випадки плагіату; підготовка матеріалів та розповсюдження інформації про захист прав інтелектуальної власності та негативний вплив плагіату на якість навчального процесу; створення якісних робочих місць та баз даних для зберігання науково-дослідних робіт. Поширення набула також практика підписання декларацій з дотримання культури академічної доброчесності кожним учасником освітньо-наукового процесу. Також подібна політика викоринення академічної нечесності набула підтримки і на законодавчому рівні – у країнах розроблено низку законів про авторське право та інтелектуальну власність. Ефективності набули рішення на національному рівні щодо аудиту політики плагіату в процес інституційної акредитації та щорічний збір інституційної статистики про академічні проступки.

Ключові слова: академічна доброчесність, академічна нечесність, плагіат, інтелектуальна власність, якість освіти, доктор філософії.

Anastasiia KUZMENKO,

orcid.org/0000-0003-1189-1438

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Language Training and Humanities

Dnipro State Medical University

(Dnipro, Ukraine) anastasiakuzmenko90@gmail.com

ACADEMIC INTEGRITY IN SCIENTIFIC INVESTIGATIONS OF DISSERTATION STUDENTS: EXPERIENCE OF THE BALTIC COUNTRIES

The article deals with the peculiarities of observing the culture of academic integrity in the Baltic countries, namely Latvia, Lithuania and Estonia. These states were of particular interest due to their successful integration into the educational and scientific space of the European Union and overcoming the educational strains of the Soviet Union. The purpose of this investigation is to trace the ways of strengthening the implementation of the culture of academic integrity among the future PhDs of the Baltic countries. It was found that scientific activity is widely developed in these countries and the basis of formation of academic integrity based on European experience is used. Manifestations of violation of the culture of academic integrity are considered to be unacceptable and are thought to be harmful to the security of the state. Corruption is the most serious among the types of academic misconduct, and plagiarism is the most common one. Universities adopted a number of radical actions: changing internal rules and ethical codes to strengthen the responsibility of staff and students in cases of plagiarism; preparation of materials and dissemination of information on the protection of intellectual property rights and the negative impact of plagiarism on the quality of the educational process; creation of high-quality workplaces and databases for storage of research works in order to strengthen the fight against manifestations of academic dishonesty. The practice of signing declarations on compliance with the culture of academic integrity by each participant in the educational and scientific process has also become widespread. Also, a similar policy of eradicating academic dishonesty has gained support at the legislative level. Thus, a number of laws on copyright and intellectual property have been developed in the countries. Decisions at the national level regarding the audit of the plagiarism policy in the process of institutional accreditation and the annual collection of institutional statistics on academic misconduct have become effective.

Key words: academic integrity, academic dishonesty, plagiarism, intellectual property, quality of education, doctor of philosophy.

Постановка проблеми. Скільки націй / країн / народів, стільки культур / менталітетів / світоглядів, це відбито в унікальності цінностей, інтересів, поведінки, потреб, моралі та принципів. Подібне не омине і сферу освіти та науки, яка також будується на певних засадах етичних норм у взаємовідносинах між суб'єктами академічної діяльності. Фундаментальною тут є академічна доброчесність, яка і визначає норми адекватної поведінки серед учасників науково-педагогічного процесу. Академічна доброчесність, з одного боку, є складною міждисциплінарною категорією, яка поєднує в собі етичні норми та правила поведінки людини в освітньому та науковому середовищі та механізми та інструменти реалізації останніх на практиці. З іншого боку, існує цілий комплекс факторів, насамперед морально-культурних, інституційних, освітніх, які впливають на університет ззовні чи зсередини, визначаючи його здатність і бажання протидіяти академічній нечесності. У будь-якому разі запровадження нового виду відповідальності зумовлене трансформацією всієї системи освіти і науки, адже переформатування низки норм, правил, пристроїв потребує значних ресурсів, часу і навіть волі та сміливості окремих людей (Тицька, 2018: 194). Нашу увагу привернув досвід імплементації ідей академічної доброчесності у країнах Прибалтики (Латвія, Литва та Естонія), які стали відносно новими державами-учасницями ЄС, та спромоглися змінити вектор політичної освіти від радянського до європейського.

Аналіз досліджень. Питання розвитку вищої освіти та її інтеграції до освітнього простору ЄС підіймали М. Згуровський (2006), Ю. Малогулко та М. Затхей (2018); Н. Батечко (2019), Я. Тицька (2018) та ін. приділяли увагу проблемам формування академічної доброчесності.

Мета статті. Метою цієї розвідки є простежити шляхи посилення реалізації культури академічної доброчесності серед майбутніх докторів філософії країн Прибалтики.

Виклад основного матеріалу. Університети країн Європи вважають академічну нечесність загрозою своїй безпеці, хоча при цьому за розвідками Transparency International (2018) наявне поширення корупції в освіті у різних країнах (від 7% до 72%), жодна країна не є виключенням, та в середньому в Європейському середовищі рівень такої корупції складає близько 34% (Батечко Н., Дурдас А., 2019: 89). Тож інтелектуальна чесність подібна іншим чеснотам: велика кількість людей її вітає, проте замало осіб її втілює (Berthet, 2016). Саме ця ситуація зумовила враховувати академічну доброчесність на законодавчому рівні як складову якості освіти.

Впровадження Болонського процесу (1999) та реалізація Лісобонської стратегії з підвищення конкурентоспроможності, а також міжнародний проект «Гармонізація освітніх структур в Європі» (2000) призвело до зросту вимог щодо дотримання етичних норм академічної доброчесності, про що свідчить проведення у вересні 2004 р. Міжнародної конференції з цього приводу у Бухаресті та чітка регламентованість етичних цінностей, норм та принципів вищої освіти Європи в Бухарестській декларації.

З'ясовано, що серед різновидів академічної нечесності, найбільшу увагу приділяють саме списуванню та плагіату. Так, протягом 2010–2013 років у країнах Європейського союзу було проведено дослідження (IPPHEAE – Impact of Policies for Plagiarism in Higher Education Across Europe – Вплив політик щодо плагіату у вищій освіті в Європі) з розповсюдження плагіату у вищій освіті. Спостереження відбувалося у 27 країнах: Австрії, Бельгії, Болгарії, Кипрі, Чеській Республіці, Німеччині, Данії, Естонії, Фінляндії, Франції, Греції, Угорщині, Ірландії, Італії, Латвії, Литві, Люксембурзі, Мальті, Голандії, Польщі, Португалії, Румунії, Словачії, Словенії, Іспанії, Швеції та Сполученому Королівстві.

Пропонуємо до розгляду деякі значущі результати цієї роботи для ефективності подальшої розвідки.

Кабінет Міністрів Латвійської Республіки 5 серпня 2010 р. прийняв План заходів щодо необхідних реформ у галузі вищої освіти та досліджень на період 2010–2012. Для реалізації цього плану ВНЗ були зобов'язані: змінити внутрішні правила та етичні кодекси, щоб посилити відповідальність персоналу та студентів за випадки плагіату; підготувати матеріали та розпочати розповсюдження інформації про захист прав інтелектуальної власності та негативний вплив плагіату на якість навчального процесу; розпочати створення якісних робочих місць та баз даних для зберігання бакалаврських та магістерських робіт, щоб у майбутньому можна було створити єдине сховище для всіх ВНЗ для зберігання робіт студентів.

Плідними стали рішення на національному рівні про надання дозволу агентству з якості SSEQ включати аудит політики плагіату в процес їхньої інституційної акредитації, щорічний збір інституційної статистики про академічні проступки як засіб моніторингу ситуації на національному рівні, співпраця установ над створенням сховища академічних джерел, яке буде використано для сприяння виявленню плагіату (Plagiarism Policies in Latvia).

Основним правовим актом, що регулює використання інтелектуальної власності в Литві, є Закон про авторське право та суміжні права, прийнятий 18 травня 1999 р. Об'єктом захисту цим законом є «літературні, наукові та художні твори (авторське право)» (LIETUVOS RESPUBLIKOS AUTORIŲ TEISIŲ, 1999). У цьому документі зазначено, що використання інтелектуальної власності, включаючи наукову продукцію, доступне лише за згодою автора та виплати винагороди. Статистичних даних про кількість випадків плагіату у ВНЗ Литви не знайдено. Ці дані не є публічно доступними або на веб-сайтах ВНЗ. Один із способів нагадати здобувачам вищої освіти Литви про необхідність належного використання інтелектуальної власності – попросити їх підписати декларацію про оригінальність письмових робіт та / або академічну чесність. Литва випереджає деякі країни у розробці національного сховища для магістерських та докторських дисертацій. У разі виявлення академічної нечесності застосовуються легкі санкції у вигляді усних попереджень або відсутності дій взагалі (Plagiarism Policies in Lithuania).

Основний правовий акт, що регулює використання інтелектуальної власності в Естонії – «Закон про авторське право» від 11.11.1992 р. (Autoriõiguse seadus, 1992), у якому зазначено, що використання інтелектуальної власності, включаючи наукове виробництво, доступне лише за згодою автора та виплати винагороди. У цьому законі також визначені випадки, які є дуже важливими в процесі досліджень, коли використання інтелектуальної власності може бути дозволено без згоди автора та без виплати винагороди, але із вказівкою на імені автора твору, заголовок цього твору та джерело, в якому його опубліковано. «Закон про авторські права» (1998) містить такі положення:

1) абстрагувати або цитувати законно опубліковані твори в іншому творі в розумній мірі та під зобов'язання точно повідомляти значення твору, який абстраговано або цитовано в цілому, включаючи реферати та цитування статей газет та періодичних видань з метою подання звіту преси;

2) використовувати законно опублікований твір або його частини як ілюстрацію в публікаціях ... для навчальних цілей;

3) відтворювати статті та уривки з опублікованих праць репрографічними засобами виключно для викладання та наукових досліджень в навчальних та науково-дослідних установах, діяльність яких не приносить прямих чи непрямих комерційних прибутків.

Регулювання авторських прав та процесів навчання та досліджень та функціонування вищих

навчальних закладів та дослідницьких установ в Естонії передбачено такими законодавчими актами: Законом про авторське право, Законом про університети, Законом про професійні вищі навчальні заклади та Законом про приватні школи. Жоден із цих документів не містить визначення плагіату чи інших форм академічної нечесності, але вони визначають основні права та обов'язки авторів. Принципи академічної етики визначені в Етичних кодексах або окремих вищих навчальних закладах.

Відповідно до вищезазначеного законодавства вищі навчальні заклади Естонії відповідають за створення та впровадження системи забезпечення якості внутрішніх досліджень і повинні регулярно забезпечувати самооцінку та вдосконалення цієї системи. Агентство з якості вищої освіти відповідає за нагляд за якістю вищих навчальних закладів в Естонії. Аудит політики щодо академічної доброчесності, плагіату та академічної нечесності є частиною візитів до інституційної акредитації, під час яких необхідно оцінити функціонування внутрішньої системи забезпечення якості.

Прагнучи створити спільну інфраструктуру для перевірки письмових робіт студентів, обміну передовими практиками та раціонального використання обмежених фінансових ресурсів, підписано документ «Угода про належну практику щодо якості» 8 вересня 2011 року. У восьмому пункті цього документа сказано: «Університети підвищують загальну обізнаність у питаннях інтелектуальної власності та співпрацюють у запобіганні та виявленні творчих крадіжок. Для досягнення цілі університети роблять доступними в Інтернеті дипломні роботи студентів та розробляють спільну систему виявлення плагіату. З метою запобігання зловживанню роботою академічного працівника іншого університету університети приділяють увагу навчанню та інформуванню своїх працівників. Також університети ставлять набуття знань та навичок захисту інтелектуальної власності одним із обов'язкових результатів докторантури» (Plagiarism Policies in Estonia).

Висновки. Можна узагальнити, що кожна з країн Прибалтики активізує дотримання культури академічної доброчесності учасниками освітньо-наукового процесу на законодавчому рівні, створюючи закони про авторське право та інтелектуальну власність, що безпосередньо є найбільш вагомим для дисертантів, оскільки їх розвідки мають інноваційний неповторний характер та мають бути ретельно захищені. На рівні університетів розроблені кодекси з етичної поведінки, які мають більш деталізовану та специфічну структуру і зміст. Наявне існування декларацій для учасників акаде-

мічного середовища, у яких зазначаються норми культури академічної доброчесності.

Перспективним вважаємо подальші дослідження з культури академічної доброчесності,

формуванні системи інтеграції інновативних методів розвитку культури академічної доброчесності серед української освітянської спільноти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Батечко Н., Дурдас А. Академічна доброчесність в контексті європейської практик: досвід Франції. Неперервна професійна освіта: Теорія і практика. Серія : Педагогічні науки. Вип. 3 (60). 2019. С.88-94
2. Згуровський М. Дипломована псевдоосвіта, або Суперечності перехідного періоду у сфері вищої освіти України. Дзеркало тижня. 2006. URL: http://gazeta.dp.ua/EDUCATION/diplomovana_psevdoosvita_abo_superechnosti_perehidnogo_periodu_u_sferi_vischoyi_osviti_ukrayini.html
3. Малогулко Ю.В., Затхей М.В. Проблеми академічної доброчесності в Вищих Навчальних закладах. Матеріали XLVII науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ. 2018. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hcvt/all-hcvt-2018/paper/view/3857>
4. Тицька Я. «Академічна доброчесність» та «академічна відповідальність» у забезпеченні якості освіти. Підприємство, господарство і право. Теорія держави і права. 11. 2018. С.192-195.
5. Berthet, V. Les 6 règles de l'honnêteté intellectuelle. 2016. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/les-6-r%C3%A8gles-de-lhonn%C3%AAtet%C3%A9-intellectuelle-vincent-berthet>
6. Autoriõiguse seadus. Vastu võetud 11.11.1992 RT I 1992, 49, 615 jõustumine 12.12.1992. 47c.
7. LIETUVOS RESPUBLIKOS AUTORIŲ TEISIŲ IR GRETUTINIŲ TEISIŲ. ĮSTATYMAS 1999 m. gegužės 18 d. Nr. VIII-1185 Vilnius. 34c.
8. Plagiarism Policies in Estonia. Impact of Policies for Plagiarism in Higher Education Across Europe. URL: <http://plagiarism.cz/ippheae/files/D2-3-08%20EE%20RT%20IPPHEAE%20ASU%20Survey%20EstoniaNarrative.pdf>
9. Plagiarism Policies in Latvia. Impact of Policies for Plagiarism in Higher Education Across Europe. URL: <http://plagiarism.cz/ippheae/files/D2-3-18%20LV%20RT%20IPPHEAE%20ASU%20Survey%20Latvia.pdf>
10. Plagiarism Policies in Lithuania. Impact of Policies for Plagiarism in Higher Education Across Europe. URL: <http://plagiarism.cz/ippheae/files/D2-3-16%20LT%20RT%20IPPHEAE%20ASU%20Survey%20Lithuania.pdf>

REFERENCES

1. Batechko N., Durdas A. (2019). Akademichna dobrochesnist v konteksti yevropeyskyi praktyk: dosvid Frantsii [Academic integrity in the context of European practices: the experience of France]. Neperervna profesiyna osvita: Teoriya i praktyka. Seriya: Pedahohichni nauky. [Continuous professional education: Theory and practice. Series: Pedagogical sciences]. Vol. 3 (60). P.88-94 [In Ukrainian].
2. Zgurovskiy M. (2006). Dyplovovana psevdooosvita, abo superechnosti perekhidnoho periodu u sferi vyshchoyi osvity Ukrainy. [Diploma pseudo-education, or Contradictions of the transition period in the sphere of higher education of Ukraine]. Dzerkalo tyzhnya. [Mirror of the week]. URL: http://gazeta.dp.ua/EDUCATION/diplomovana_psevdoosvita_abo_superechnosti_perehidnogo_periodu_u_sferi_vischoyi_osviti_ukrayini.html [In Ukrainian].
3. Malogulko Y.V., Zathej M.V. (2018). Problemy akademichnoyi dobrochesnosti v Vyshchyykh Navchalnykh zakladakh. [Problems of academic integrity in Higher Educational Institutions]. Materialy XLVII naukovy-tekhnichnoy konferentsii pidrozdiliv VNTU [Materials of the XLVII scientific and technical conference of VNTU subdivisions]. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hcvt/all-hcvt-2018/paper/view/3857> [In Ukrainian].
4. Tytska Ya. (2018). «Akademichna dobrochesnist» ta «akademichna vidpovidalnist» u zabezpecheni yakosti osvity. Pidpryemnystvo, hospodarstvo i pravo. [“Academic integrity” and “academic responsibility” in ensuring the quality of education. Entrepreneurship, economy and law]. Teoriya derzhavy i prava. [Theory of state and law]. 11. P.192-195. [In Ukrainian].
5. Berthet, V. (2016). Ly 6 regle de lonetete intelektuel [The 6 rules of intellectual honesty]. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/les-6-r%C3%A8gles-de-lhonn%C3%AAtet%C3%A9-intellectuelle-vincent-berthet> [in French]
6. Autorioiguse seadus. (1992) [Copyright law]. RT I 1992, 49, 615. 47c. [in Latvian]
7. Lietuvos Respublikos autorio teisiu ir gretutiniu teisiu. (1999) [Copyright of the Republic of Lithuania and necessary rights]. Istatimas. [The law]. 18 d. Nr. VIII-1185 Vilnius. 34c. [in Lithuanian]
8. Plagiarism Policies in Estonia. Impact of Policies for Plagiarism in Higher Education Across Europe. URL: <http://plagiarism.cz/ippheae/files/D2-3-08%20EE%20RT%20IPPHEAE%20ASU%20Survey%20EstoniaNarrative.pdf>
9. Plagiarism Policies in Latvia. Impact of Policies for Plagiarism in Higher Education Across Europe. URL: <http://plagiarism.cz/ippheae/files/D2-3-18%20LV%20RT%20IPPHEAE%20ASU%20Survey%20Latvia.pdf>
10. Plagiarism Policies in Lithuania. Impact of Policies for Plagiarism in Higher Education Across Europe. URL: <http://plagiarism.cz/ippheae/files/D2-3-16%20LT%20RT%20IPPHEAE%20ASU%20Survey%20Lithuania.pdf>